
L'ORGUE DEL MONESTIR DE RIPOLL

MODEST MORENO i MORERA

Abans de la Guerra Civil (1936-1939) la Vila de Ripoll comptava amb dos orgues: el del Monestir de Sta. Maria i el de l'Església Parroquial de St. Pere, els quals foren desfets, durant la lluita armada, segons conten els ripollesos, de tal manera que pels carrers es veien tubs escampats. Sortosament, l'orgue del Monestir no era cap meravella. En refer-se la Basílica del Monestir, un cop acabada la Revolta, hom instal·là un harmònim de dos jocs i mig, en qualitat de provisional. Darrerament, el vell harmònim estava gairebé en desús, pel mal estat que presentava.

A la fi dels anys 60 o al principi de la dècada dels 70, portaren al Monestir de Ripoll un orgue electrònic de la casa Hammond Ibèrica. Amb aquest instrument es va fer un concert demostratiu, incondicionalment, un diumenge després de les misses del matí. L'aparell electrònic costava, aproximadament, mig milió de pessetes, i no agradà del tot als ripollesos.

El dia 1 de juliol de 1973, el Sr. Joaquin Maideu i Puig, ripollès, mestre de música, va escriure a l'orguener holandès G.A.C. de Graaf, resident a La Almunia de Doña Godina, i li enviava tres disposicions per a l'orgue del Monestir de Ripoll. El Sr. Maideu rebia la resposta del Sr. de Graaf, en una carta datada el 5 de juliol del mateix any. L'orguener va estudiar amb molta cura i interès les disposicions, calculant un projecte del Sr. Tagliavini, professor d'orgue, que constava de 37 jocs; el preu era, aproximadament, de 2.800.000,- ptes. El Sr. de Graaf, demanava poder venir a Ripoll per fer un estudi de la Basílica i escoltar-ne l'acústica, per tal de poder donar el seu parer "*Sobre un proyecto tan importante*". (carta, 5-VII-73). El 17 d'agost de 1973, el Sr. de Graaf enviava a la Casa Rectoral de Ripoll dos croquis d'un orgue, segons les disposicions de jocs que es feren a Ripoll, durant la visita efectuada a la nostra Vila pel Sr. de Graaf els dies 4 i 5 d'agost del mateix 1973. El Sr. de Graaf esmenta en la carta del dia 17 d'agost, que en el cas de demanar, per part de la Junta, definitivament l'orgue i un cop aprovat el lloc d'emplaçament, convindria fer una maqueta "*Con vista a los inconvenientes del estilo Románico*". Durant aquesta visita dels dies 4 i 5, la Junta va determinar de donar una resposta fixada i concreta a les propostes que l'orguener Sr. de Graaf presentava.

La Junta d'Obra dirigia una carta al Sr. de Graaf, el dia 3 de setembre de 1973, en la qual manifestaven: "*La Junta estima prematura una decisión definitiva: No puede pronunciarse en tan poco tiempo tratándose de un asunto cuya magnitud sabrá valorar Vd. sin duda mucho mejor que nosotros mismos. La Junta ha acogido con verdadera simpatía e interés el "proyecto de Graaf" y continuará estudiando el asunto órgano*". Se li comunicava que el tindrien al dia en els discerniments que es fessin.

Al mateix temps que el Sr. de Graaf treballava el projecte per al nostre Monestir, el Sr. Maideu va posar-se en contacte amb l'orguener de Collbató Sr. Gabriel Blancafort i París. El dia 28 de juliol de 1973, el Sr. Blancafort va escriure al Sr. Maideu. Ja d'entrada, el Sr. Blancafort plantejava quina era la funció que pretenien encomanar a l'orgue, tot aconsellant que se li cerqués un lloc d'emplaçament, qüestió a tractar "*junt amb el responsable de pastoral, el músic de la casa, l'arquitecte i, tractant-se de Ripoll, Belles Arts*". Afegeix: "*Tot això s'ha de fer abans de determinar la disposició de l'orgue*". El Sr. Blancafort va rebre també un projecte del Sr. Tagliavini; en el projecte va trobar-hi a faltar trompeteria exterior "*Si l'orgue ha de ser ben nostre*". El seu punt de vista era diferent que el de Tagliavini; amb tot, però, el considerà "*absolutament vàlid*". Quant al punt de trompeteria exterior, que el Sr. Blancafort va trobar a faltar, imagino que deuria referir-se a la trompeteria "*tendida*", de "*batalla*", que sobresurt horitzontal de les caixes de l'orgue, a la façana de l'instrument. Amb relació al punt, el Sr. Blancafort diu: "*En primer lugar, hay que señalar que el fenómeno de la trompeteria tendida, que tiene su origen en España, ha sido ampliamente estudiado por los especialistas extranjeros por tratarse de un sistema muy singular. Pues bien, con relación al origen no dan en el clavo, atribuyéndolo algunos a razones estéticas, otros a preferencias tímbricas, y los más a razones temperamentales o*

raciales. Yo, sin embargo, creo que su principal motivación es estrictamente técnica y está vinculado al hecho y condición del teclado partido, sin el que jamás se hubiese producido su presentación en forma de dos coros de una misma familia coexistentes de un mismo teclado partido. En Catauña mismo, e incluso en Mallorca donde tanto auge adquirirá mediado el siglo XVIII, no se introducirá sin antes haber aceptado la división de registros". (El Instrumento Musical, per Jesús Vived. N.º 2 any 1980, pag. 13). Desconec si el projecte Tagliavini presentava registres partits. El projecte, pressupostat, pujava a tres milions de pessetes, aproximadament, d'on es pot calcular de 75 a 80.000, ptes./joc. *"Tot en bo, naturalment"*. (carta, 28-VII-73). El Sr. Blancafort manifestava la necessitat de concretar una visita a Ripoll: *"Ja en parlarem i concretarem una visita encara que sigui un diumenge"*. (carta, 28-VII-73). El dia 26 de gener de 1974 (per error està datada a 26-I-73) Mn. Josep Bastardas, llavors ecònom-arxiprest del Monestir de Ripoll, escrivia al Sr. Blancafort. Adjuntava a la carta un escrit preparat conjuntament amb el Sr. Maideu, en el qual descriuen: *"El que nosaltres havíem pensat i el que hem discutit en les visites que has fet a Ripoll, sobretot en la darrera"*. (carta, 26-I-74). Se'l pregava que ho llegís tot detingudament i que corregís allò que no estigués bé, assenyalant, ensems, els punts sobre els quals no estigués d'acord. *"A l'hora de pensar en un tipus d'orgue, posats a fer, es va pensar en un instrument que pogués complir amb les necessitats litúrgiques i que, a més, fos útil per a totes les possibilitats artístiques i pedagògiques que es podrien presentar i que l'instrument podria oferir. Això últim ens va portar, amb l'assessorament de la Srta. Montserrat Torrent, catedràtica d'orgue, a concebre la disposició d'una orgue que resultaria de grans dimensions"*. (Escrit adjunt, carta del 26-I-74). La problemàtica era gran amb una extensa gamma de quòdlibets a tenir presents: Emplaçament de l'orgue, funcionalitat litúrgica, estètica, acústica..., davant de tot això i veient que era impossible respondre a totes les exigències, hom va preveure de fer dos orgues: *"La primera (sic) orgue, la petita, la més urgent a construir, podria posar-se en el buit del segon arc més pròxim a l'altar, al cantó esquerre de la nau central (l'arc que està enmig dels dos sarcòfags). Així no s'hauria de tocar per res l'obra, ni trencaria la perspectiva lineal de la nau central: Tota vegada que l'orgue quedaria pràcticament amagada dintre l'arc; al mateix temps en poden satisfer així les exigències litúrgiques (queda a prop de l'altar i del poble) i el lloc sembla, també, que en principi és acústicament adequat. L'altra, l'orgue gran (uns 37 jocs, 3 teclats manuals...), podria col·locar-se damunt l'entrada de la Basilica.*

Acústicament i de cara a possibles concerts, el lloc és idoni, estèticament no destorba ni malmet res, i litúrgicament, encara que no s'hauria d'usar normalment, podria servir per ocasions extraordinàries i, fins i tot, paralitúrgiques". (Escrit adjunt, carta de 26-I-74). El Sr. Blancafort contestava a Mn. Bastardas, el dia 19 de febrer del 1974: *"Em complau de constatar que heu entès molt bé la nostra idea, i que el problema –és un problema– ha estat ben plantejat i fixat. Això permet des d'ara anar a cercar una solució que satisfaci el major nombre d'exigències possibles, ja que no totes. Ara teniu la paraula*

per a decidir si comencem a rumiar el projecte de l'orgue petit". A principis d'estiu de 1976 el Sr. Joaquim Maideu i Mn. Lluís Molins, Ecònom-Arxioprest de la Parròquia del Monestir, es personaren al taller de Collbató —on fan els orgues el Sr. Blancafort amb un petit nombre de treballadors— per gestionar l'afer de l'orgue positiu del Monestir. Durant el mateix any 76, la Junta d'Obra adreçava a tots els ripollesos una carta en la qual s'explicava l'afer. La carta era signada per Mn. Molins i dos membres de la Junta d'Obra.

Els donatius pro-orgue podien fer-se mitjançant les Caixes d'Estalvis, a mà a la Rectoria o a algun membre de la Junta, o dipositant-los a les bústies del Monestir, indicant en l'últim cas "Pro-Orgue", a fi de no barrejar l'import amb altres conceptes.

La Diputació Provincial de Girona donava sortida amb el n.º 936 amb data de 19 de febrer de 1977 a una carta en què feien constar: *"Conceder la cantidad de CIEN MIL PESETAS a la Parroquia de Santa María de Ripoll, en concepto de ayuda económica de esta Diputación para la adquisición de un órgano destinado al culto de la iglesia, que reúna las características mínimas que no desmerezcan con las proporciones y categoría del monumento verdadera joya del románico de la provincia, y dada la circunstancia que se trata de la única parroquia de Ripoll con servicio permanente."* La susdita suma havia de lliurar-se en efectiu a Mn. Molins, *"Cuya suma será satisfecha con cargo al Cp.5.Artº. 5, Concepto U, Partida "Subvenciones a conceder". Ref. 1 Presupuesto Ordinario para el año 1977"*. Signava la carta el Secretari General.

El 10 de març de 1977 Mn. Molins escrivia al President de la Diputació Provincial, agraint-li en nom de la Junta i de tots els ripollesos "La valuosa cooperació de la Diputació de la nostra província a favor de l'orgue per al nostre Monestir".

El dia 20 d'abril de 1977 la Diputació Provincial de Girona comunicava a Mn. Molins que en el dia de la data s'havia donat l'ordre de pagament a la Caixa d'Estalvis de Girona "a favor de Mn. Luis Molins Verdager (Ecònomo Arcipreste de la Parroquia de Sta. Maria de Ripoll) en concepto de subvención para la adquisición de un órgano destinado al culto de la Iglesia".

Quan l'instrument va estar enllestit, fou portat a Ripoll i l'instal·laren a l'arc segon del cantó esquerre de la Basílica del Monestir. El dia 14 d'octubre del mateix any l'orgue fou desmuntat i traslladat al creuer de la banda dreta. Allí es muntà i quedà instal·lat davant l'altar del St. Crist, pràcticament al mateix lloc on és actualment, solament que encarat en un altre punt, ja que llavors el presbiteri estava en període d'excavacions.

Característiques de l'orgue del Monestir de Ripoll:
 Constructor: GABRIEL BLANCAFORT, any 1977. Collbató (Barcelona).
 Dos teclats manuals de 56 notes del do(1) al sol(5).
 Pedaler de 30 notes del do(1) al fa(3).
 Acoblament del segon teclat al primer (II-I).
 Enganxades dels manuals al pedal (I-p) (II-p).
 Salmers, tracció i tiradors de registres mecànics.
 Baixa pressió d'aire.

Foto: Francesc Subirás i Juncà

L'orgue Blancafort del Monestir de Sta. Maria de Ripoll.

TECLAT I

Dinovenà, 1'1/3	56 tubs
Tapadet, 4'	56 tubs
Regalies, 8'	56 tubs

Total tubs: 310.

Les Regalies 8' estan col·locades horitzontals a la façana de la cara de l'orgue.

TECLAT II i PEDAL

Bordó, (fusta) 8'	56 tubs
Quinzena, 2'	56 tubs
Subbaix, 16'	30 tubs

L'orgue del Monestir resulta petit davant la grandària de la Basílica.

És un instrument pensat per al culte litúrgic, la qual cosa no vol dir que deixi de ser apte per a realitzar activitats artístiques i culturals; *"No es tracta pas de potència sonora, sinó de donar sonoritats i música segons la proporció de l'instrument que es pulsa"*. (Contraportada del disc: Antologia d'organistes de Montserrat. Gregori Estrada: orgue. Edigsa AHMC 10/58).

En l'actualitat, el Monestir de Ripoll compta amb tres organistes que fan el seu servei en les misses que se celebren el diumenge. La Sra. Teresina Maideu de Maestro (Missa anticipada dissabte 20 h. i diumenge 20 h.), Sr. Miquel Nardi (Missa diumenge 11 h.), Modest Moreno (Missa 12'30 h. diumenge), i queda, d'aquesta forma, més participat el culte.

"Un orgue no és bo ni dolent per la seva grandària exterior, ni pel nombre de tubs, ni pel nombre de jocs. Un orgue és bo, objectivament, només per la bona qualitat del seu so i del seus timbres, i per la perfecció de la seva manufactura. És molt corrent, doncs, el fet que hi hagi orgues petits boníssims i orgues grandiosos carregats de defectes musicals, perquè no és pas l'aparença exterior la que sona". (Extret del programa del concert inaugural de l'orgue de Ripoll).

Reproducció del text del Sr. Blancafort, al programa del concert inaugural de l'orgue del Monestir de Ripoll:

"En el context de l'escola organística del nostre país, l'orgue de Santa Maria de Ripoll representa una novetat. Un orgue de sis jocs solament sempre havia tingut un sol teclat manual, i rara vegada un pedaler d'extensió normal (30 notes).

El pedaler no s'introdueix entre nosaltres fins ben entrat el segle actual i el seu usatge, llevat de comptades excepcions, no ha estat encara assimilat.

Els registres, que fan un total de sis, estan col·locats a banda i banda dels manuals; a la banda esquerra de l'organista hi han els registres que corresponen al teclat I o orgue major i que són: Dinovenà, tapadet de 4' i regalies de 8'; a la banda dreta hi han els que corresponen al teclat II o orgue petit i que són: Bordó de 8' i quinzena i el subbaix de 16' que correspon al pedaler; a la part inferior i a la dreta de l'organista hi ha tres pedals que serveixen per a enganxar els dos teclats entre si, i el pedaler.

Podem assegurar que el nostre orgue és el més xic de tot Catalunya entre els que dintre el sistema clàssic de transmissió mecànica tenen dos teclats i pedaler. Per aquest fet, la novetat que representa consisteix en una obertura cap a les escoles centreuropees, més desenvolupades tècnicament que la nostra. Si aquesta obertura, inicialment concebuda per l'orguener de cara a

l'estudi i a l'ensenyament de l'orgue, i aplicada ara per primera volta a un orgue d'església troba o no el seu camí i aplicació en la pràctica de l'orgue litúrgic, és una tasca que incumbeix als organistes.

El Concert inaugural que avui celebrem, no pretén altra finalitat que la de demostrar per mans de la mestra de la generació actual d'organistes, Montserrat Torrent, com malgrat els recursos limitats el nostre orgue dona cabuda a obres de la gran literatura orgànica que giravolta entorn del nom de Joan Sebastià Bach''.

GABRIEL BLANCAFORT
Orguener

El Concert inaugural del nou instrument fou amb motiu de les festes del Mil·lenari de la consagració de la Basílica el dia 19 de novembre de 1977, a les 10 de la nit, a cura de Montserrat Torrent. Montserrat Torrent és catedràtica d'orgue a l'Escola Municipal de Música de Barcelona i als cursos internacionals de música espanyola antiga a Santiago de Compostela. Alterna la seva activitat docent amb la de concertista a nivell internacional. Va obtenir el "Grand Prix du disque" l'any 1967, per l'enregistrament d'obres de Cabanilles amb l'orgue històric de Daroca. Especialista en la interpretació de la música espanyola antiga dels segles XVI al XVIII. Ha fet nombrosos enregistraments discogràfics.

El concert s'inicià després d'una pregària amb acompanyament d'orgue i una vegada beneït el nou instrument.

PROGRAMA DEL CONCERT INAUGURAL:

I PART

Antonio de Cabezón	Diferencias sobre el "El Canto del Caballero".
Antonio de Cabezón	Pavana con su Glosa.
Sebastián Aguilera de Heredia	Ensalada.
Pau Bruna	Tiento de Falsas de Primer Tono.
Benedetto Marcello	Sonata.
John Stanley	Voluntary VI.
Dietrich Buxtehude	Magnificat Primi Toni.

II PART

J. S. Bach	Dos preludis de Coral: Adorna't, ànima meva. Senyor Jesucrist, mira cap a nosaltres.
Fèlix Mendelssohn	Preludi i Fuga en Sol Major.
Jehan Alain	Litanies

ESTAT DE COMPTES:

ENTRADES:

FONS PARROQUIAL	100.000,-
DIPUTACIÓ PROVINCIAL	100.000,-
OBRA DE ST. EUDALD	75.000,-
COL·LECTES	76.006,-
DONATIUS	<u>205.800,-</u>
TOTAL.....	556.806,-

SORTIDES:

I LLIURAMENT	173.000,-
II LLIURAMENT	174.000,-
III LLIURAMENT	187.040,-
TRANSPORT DES DE COLLBATÓ	5.000,-
NOU TRASLLAT	11.291,-
PAGAMENTS DIVERSOS	<u>1.054,-</u>
TOTAL.....	551.385,-

BALANÇ:

TOTAL ENTRADES.....	556.806,-
TOTAL SORTIDES.....	<u>551.385,-</u>
ROMANENT	5.421,-

"Romanent que ens servirà per a la conservació i possibles reparacions que sobrevinguin". (Full Parroquial, 11-XII-77).

El Full Parroquial de diumenge dia 11 de desembre de 1977 portava la següent nota:

"Estem contents perquè persones com la concertista Srta. Montserrat Torrent que molts poguéreu escoltar, donà fe de l'excel·lència i qualitat del nostre orgue, i així veiem complerts els anhels que ens havien mogut a promoure la companya".

El P. Gregori Estrada, monjo de Montserrat, organista, compositor i musicòleg, adreçava a l'autor d'aquest article, el dia 4 de maig de 1979, la següent nota:

"Suposo que l'instrument et deu anar molt bé per a l'estudi, encara que es tracti d'un orgue de proporcions reduïdes. Ja fa molts anys que jo havia planejat un orgue gran per a Ripoll. A Collbató encara no hi treballava en Blancafort. La casa era la del Sr. Rogent, i era portada tècnicament per En Salvador Aragonès, de Girona. Tot allò va ser com un somni, una utopia. Era un projecte irrealitzable. Encara que aquell projecte no s'hagi dut a terme perquè era impossible, estic content que ara ja tingueu un orgue com cal i com havia de ser."